

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

1/1994

MUSEUM
OF BYZANTINE CULTURE

MUSÉE DE LA
CIVILISATION BYZANTINE

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Υπουργείο Πολιτισμού
9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Θεσσαλονίκη

ΤΕΥΧΟΣ 1/1994

MUSEUM
OF
BYZANTINE
CULTURE

Greek Ministry of Culture
9th Ephorate of Byzantine Antiquities
Thessaloniki

No 1/1994

MUSEE
DE LA
CIVILISATION
BYZANTINE

Ministère Hellénique de la Culture
9ème Ephorie des Antiquités Byzantines
Thessalonique

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Ε. Κουρκούτιδου-Νικολαΐδου
Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή
Α. Τούρτα

ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΠΟΝ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Ραχήλ Μισδραχή-Καπόν

ΛΟΓΟΤΥΠΟΣ
Σχεδίαση: Κεβόρκ Κιουρτζιάν
Γραφιστική απόδοση:
Ραχήλ Μισδραχή-Καπόν

EDITORIAL COMMITTEE
E. Kourkoutidou-Nikolaïdou
D. Papanikola-Bakirtzi
A. Tourta

PRODUCTION
KAPON EDITIONS

LAY-OUT AND DESIGN
Rachel Misdrachi-Kapon

LOGOTYPE
Designed by: Kevork Kiourtzian
Graphics by:
Rachel Misdrachi-Kapon

COMITE DE REDACTION
E. Kourkoutidou-Nikolaïdou
D. Papanikola-Bakirtzi
A. Tourta

PUBLIE PAR
EDITIONS KAPON

SUPERVISION ARTISTIQUE
Rachel Misdrachi-Kapon

LOGOTYPE
Dessin: Kevork Kiourtzian
Graphisme:
Rachel Misdrachi-Kapon

ISBN : 960-7254-12-0
Αθήνα 1994

© Υπουργείο Πολιτισμού
9η Εφορεία Βυζαντινών
Αρχαιοτήτων - Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

E. KOYPKOYTIDOU-NIKOLAÏDOU

Ένα Μουσείο γεννιέται. Στόχοι και προσανατολισμός	4
Το ιστορικό της ίδρυσης του νέου Μουσείου	11
Οι άνθρωποι του Μουσείου	13

CONTENTS

E. KOURKOUTIDOU-NIKOLAÏDOU

A Museum is Born. Aims and Orientations	
	14
How the New Museum was Founded	
	21
The People Involved	
	23

SOMMAIRE

E. KOURKOUTIDOU-NIKOLAÏDOU

La naissance d' un Musée. Objectifs et orientations	
	24
La chronique de la fondation du nouveau Musée	
	30
Les "gens" du Musée	
	32

Tο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, που ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη, προορίζεται να αποτελέσει κέντρο διαφύλαξης, έρευνας και μελέτης των στοιχείων του βυζαντινού πολιτισμού που διασώζονται στο μακεδονικό χώρο και ιδιαίτερα στη Θεσσαλονίκη, στην πόλη που αποτελούσε το πιο σημαντικό κέντρο μετά την Κωνσταντινούπολη στο ευρωπαϊκό τμήμα της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Ο βυζαντινός πολιτισμός, συνέχεια του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στον τομέα της παιδείας και της τέχνης, συγχώνευσε και αφομοίωσε ποικίλα πολιτιστικά στοιχεία. Μέσα από το διεθνή σχεδόν χαρακτήρα της παλαιοχριστιανικής τέχνης, η τέχνη της ύστερης ελληνικής αρχαιότητας ξεχωρίζει με τον ιδεαλιστικό χαρακτήρα της που επανέρχεται στις λεγόμενες «αναγεννήσεις» της βυζαντινής εποχής και εξισορροπεί την εσωτερική πνευματικότητα με τις εκλεπτυσμένες και υπερβατικές μορφές. Ριζωμένη βαθιά στην πολύμορφη παράδοση της ύστερης αρχαιότητας, η βυζαντινή τέχνη παρουσίασε ωστόσο μια εκφραστική ενότητα και διαμόρφωσε ένα καλλιτεχνικό ιδίωμα με το οποίο μπόρεσε να εκφράσει το πνευματικό της μήνυμα και να αποδώσει τα πιο βαθιά και δυσνόητα θρησκευτικά θέματα, όπως το όραμα του Θεού, την απεικόνιση μιας Θεοφάνειας. Παράλληλα, διαμορφώθηκε σιγά σιγά μια νέα καλλιτεχνική γλώσσα που προερχόταν από νέες ερμηνείες της κλασικής τέχνης.

Το πέρασμα από τον αρχαίο κόσμο στο μεσαιωνικό έχει την καθοριστική σφραγίδα της χριστιανικής θρησκείας. Παράλληλα με το θρησκευτικό χαρακτήρα της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής στο Βυζάντιο, ο πολιτικός σχεδιασμός των βυζαντινών αυτοκρατόρων και ο αστικός πολιτισμός που αναπτύχθηκε στις μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας καθορίζουν μιαν άλλη πλευρά του βυζαντινού πολιτισμού. Για την κατανόηση του εσωτερικού μεγαλείου του πολιτισμού αυτού είναι

ΕΝΑ ΜΟΥΣΕ

Στόχοι και Πρ

Ο ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ οσανατολισμός

απαραίτητο ο σύγχρονος άνθρωπος να ακολουθήσει το δρόμο του στοχασμού και της διειδυτικής ενόρασης που τον κατευθύνει προς το υπεραισθητό, προς μια υπερβατική πορεία πνευματικής ανάτασης και θρησκευτικής αποκάλυψης.

Η λάμψη του βυζαντινού πολιτισμού, που έζησε πάνω από χίλια χρόνια και πέρασε τα σύνορα της αυτοκρατορίας στην Ανατολή και στη Δύση, γοήτευσε και θάμπωσε τους σύγχρονους λαούς που άρχισαν να συρρέουν προς αυτήν ως εχθροί και ως φύλοι. Λίγοι βέβαια είχαν την απαιτούμενη παιδεία για να εκτιμήσουν την ποιότητά του, όλοι όμως διδάχθηκαν από αυτόν. Και στον παιδευτικό ρόλο του Βυζαντίου ανάμεσα στο σλαβικό κόσμο, η ορθοδοξία και η Θεοσαλονίκη είχαν καθοριστική συμβολή.

Η Θεοσαλονίκη, ακμαίο κέντρο εμπορικής ζωής και οικονομικής άνθησης,

εκτός από τον ξεχωριστό ρόλο της στην αυτοκρατορική πολιτική, υπήρξε ένα κέντρο πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής και δημιουργίας, όπου συνέρρεαν, ιδιαίτερα κατά την παλαιολόγεια περίοδο, κορυφαίοι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών από όλη την αυτοκρατορία. Ο πλούτος και η ποικιλία των ιδεολογικών ρευμάτων και των καλλιτεχνικών τάσεων, που συναντήθηκαν στο σταυροδρόμι αυτό της Βαλκανικής, έδωσαν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα στη φυσιογνωμία της βυζαντινής Θεοσαλονίκης και συνέβαλαν στην ιδιαίτερη ακτινοβολία της στο σλαβικό κόσμο και στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο. Η πόλη αυτή με τα μνημεία της, που καλύπτουν διαχρονικά την εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης, αποτελεί σήμερα ένα «ανοιχτό» ή «υπαίθριο» μουσείο. Παράλληλα, το νέο μουσείο με τις μόνιμες εκθέσεις του, με τους ωραίους χώρους

περιοδικών εκθέσεων που δίνουν τη δυνατότητα ανάπτυξης ειδικών θεματικών εκθέσεων, με τη σύγχρονη οργάνωση των εργαστηρίων συντήρησης, με την επιστημονική οργάνωση των αρχαιολογικών αποθηκών ώστε να αποτελούν χώρο έρευνας και πηγή μελέτης για τη συνεχή ανανέωση του μουσείου, με τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους νέους και τα συστήματα πληροφόρησης, με τις τακτικές επιστημονικές συναντήσεις και τα συνέδρια και με τις λοιπές εκδηλώσεις που

Θεσσαλονίκης, μέσα στο Λευκό Πύργο, και η έκθεση για τη λατρεία του Αγίου Δημητρίου και την ιστορία του ναού του, μέσα στην Κρύπτη της εκκλησίας του πολιούχου.

Το μουσειολογικό πρόγραμμα του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού έχει στόχο να παρουσιάσει τις μορφές της ζωής στο Βυζαντιο, από τον ιδιωτικό βίο ως την οργάνωση της κοινωνικής και θρησκευτικής ζωής και την πνευματική και καλλιτεχνική ανάπτυξη· να διερευνήσει τον αντίκτυπο του ιστορικού γίγνεσθαι και της πολιτικής

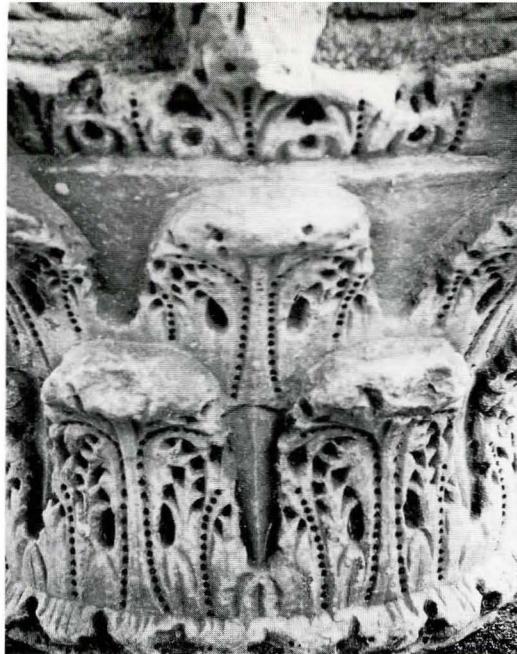

έχουν προγραμματισθεί, θα λειτουργήσει ως ένας δεύτερος πόλος έρευνας και προβολής του βυζαντινού πολιτισμού. Κάθε μνημείο της πόλης, προσφέροντας το ίδιο την πληροφόρηση για τη θέση του μέσα στην ιστορία του βυζαντινού πολιτισμού, θα παραπέμπει στο μουσείο ως κέντρο έρευνας του πολιτισμού αυτού. Αντίστροφα, το μουσείο θα λειτουργεί ως επέκταση της βυζαντινής πόλης, με μια συνεχή αναφορά στο φυσικό της χώρο και στα μνημεία της, στα οποία θα παραπέμπει ως «ζωντανά» εκθέματα.

Παράλληλα, γύρω από το κεντρικό μουσείο θα λειτουργεί ένα δεύτερο σύστημα δορυφορικών εκθέσεων, οι οποίες θα οργανωθούν σε διάφορα σημεία της πόλης ή και σε άλλες πόλεις –κατά προτίμηση μέσα σε μνημεία– και θα προβάλλουν, εναλλασσόμενα, ειδικά θέματα. Ήδη με το πνεύμα αυτό λειτουργούν δύο θεματικές εκθέσεις, η έκθεση για την πόλη της

κατάστασης στην εξέλιξη της τέχνης και της διανόησης και τις επιπτώσεις τους στην καθημερινή ζωή· να ερευνήσει τη σχέση του βυζαντινού πολιτισμού με το τέλος της ύστερης αρχαιότητας, καθώς και την εξέλιξη και τη συμβολή του στη διαμόρφωση του νεοελληνικού πολιτισμού μετά την πτώση του Βυζαντίου.

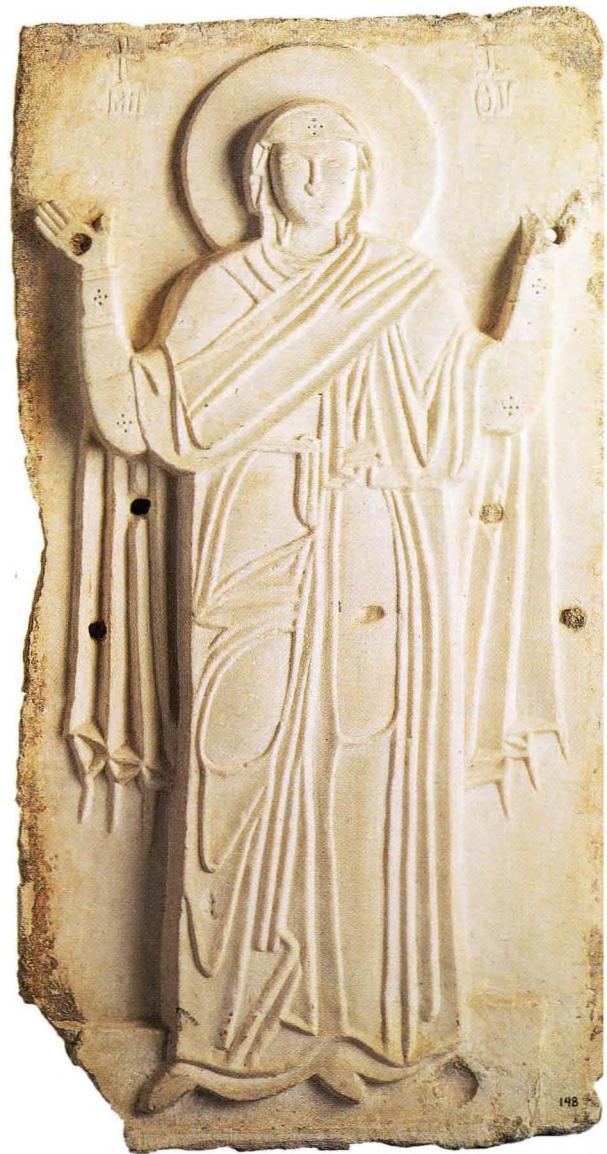
Η μέθοδος που προτείνεται για την πραγματοποίηση του μουσειολογικού προγράμματος θα δώσει στον επισκέπτη τη δυνατότητα επικοινωνίας με το έκθεμα, ώστε να βλέπει μέσα από αυτό την ανθρώπινη διανόηση, τον ιδεολογικό προσανατολισμό, την καλλιτεχνική ευαισθησία, τη θρησκευτική πίστη και την κοσμοθεωρία που δημιούργησαν τον πολιτισμό αυτό. Έτσι, τα αρχαία αντικείμενα δεν θα λειτουργούν ως αυτοτελή έργα τέχνης αλλά ως μαρτυρίες ενός πολιτισμού. Η μέθοδος αυτή προσπαθεί να ξαναδώσει στο αρχαίο αντικείμενο, που έχει ούτως ή

άλλως αποκοπεί από το χρόνο και το φυσικό του χώρο, τη σημασιολογική του οντότητα μέσα σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα, η οποία διαγράφει, χωρίς να αναπαράγει, την αρχική του λειτουργία.

Η αρχή της θεματικής ανέλιξης στο νέο μουσείο έχει τοποθετηθεί στη βαθιά τομή που επιφέρει η νέα θρησκεία στο τέλος της ύστερης αρχαιότητας και διαπραγματεύεται το πέρασμα από τον αρχαίο κόσμο στη χριστιανική κοσμοθεωρία και τη λατρεία στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους. Η πορεία συνεχίζεται με μια ειδικότερη προσέγγιση της τέχνης στον παλαιοχριστιανικό ναό.

Σε άμεση θεματική σχέση με τη νέα λατρεία και τις αλλαγές που επέφερε στη θρησκευτική και κοινωνική ζωή είναι η ενότητα των χριστιανικών κοιμητηρίων, όπου διαφαίνεται περισσότερο ή λιγότερο έντονα η χριστιανική ιδεολογία και κοσμοθεωρία πολύ πριν εμφανισθεί στη μνημειακή τέχνη. Το ιδιαίτερο θέμα της ταφής εντάσσεται στη μεγαλύτερη θεματική ενότητα του ιδιωτικού βίου κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο, η οποία διαπραγματεύεται την οικονομική ζωή, την οικοτεχνία, την κατοικία και τον εξοπλισμό της, τη διατροφή και την ένδυση, και δίνει πληροφορίες για τον οικογενειακό και κοινωνικό βίο. Η θεματική πορεία διαγράφει στη συνέχεια τη μετάβαση από την πρωτοβυζαντινή στην εικονομαχική και στη μεσοβυζαντινή περίοδο, κατά την

οποία η βυζαντινή αυτοκρατορία παγιώνει το ιστορικό της πρόσωπο και τον ιστορικό της ρόλο ανάμεσα στην Ανατολή και στη Δύση. Η ιδιαίτερη λάμψη της δυναστείας των Μακεδόνων και της δυναστείας των Κομνηνών αντανακλάται στην τέχνη με νέες μορφές και νέα εικονογραφικά προγράμματα. Η ίδρυση του βυζαντινού κάστρου στη μεσοβυζαντινή περίοδο είναι ένα ιδιαίτερο φαινόμενο που σχετίζεται με την πολιτική κατάσταση και τις ιστορικές συγκυρίες της εποχής, την οικιστική, την οχυρωματική και τις πολεμικές τέχνες, τις ιδιαίτερες συνθήκες αστικής υποδομής και οργάνωσης του παραγωγικού χώρου μέσα στον περιορισμένο χώρο του κάστρου κ.λπ. Επίσης, μέσα από νομίσματα και μολυβδόβουλλα, από επιγραφές σε ναούς και κάστρα, από μικρογραφίες χειρογράφων, επιχειρείται προσέγγιση στην ιστορική προσωπογραφία της βυζαντινής Μακεδονίας.

Μια ιδιαίτερη θεματική ενότητα αποτελεί η περίοδος των Παλαιολόγων, περίοδος ιδιαίτερα σημαντική για τη Θεσσαλονίκη και τον ευρύτερο μακεδονικό χώρο. Η πόλη γίνεται συχνά όχι μόνο ενδιαίτημα των αυτοκρατόρων και των γόνων της αυτοκρατορικής οικογένειας, αλλά και κέντρο συρροϊς καλλιτεχνών και πνευματικών προσωπικοτήτων, καθώς και χώρος ανάπτυξης και σύγκρουσης διαφορετικών ιδεολογικών ρευμάτων και θρησκευτικών αναζητήσεων. Φθάνει έτσι σε ένα υψηλό σημείο αυτοδύναμης πνευματικής ζωής και καλλιτεχνικής παραγωγής που ακτινοβολεί στα Βαλκάνια και επηρεάζει άμεσα τους ολαβικούς λαούς.

Μια ιδιαίτερη ενότητα, που αναπτύσσεται παράλληλα με τις άλλες θεματικές ενότητες αλλά και ως ιδιαίτερο θέμα, αποτελεί η πλούσια συλλογή της βυζαντινής κεραμεικής από το χώρο της Μακεδονίας, μέσα από την οποία αναδεικνύεται το κέντρο παραγωγής εφυαλωμένης κεραμεικής της Θεσσαλονίκης και άλλων μακεδονικών πόλεων.

Η εποχή που ακολουθεί την πτώση του Βυζαντίου χαρακτηρίζεται από την επιβίωση της βυζαντινής παράδοσης, ιδιαίτερα στην εκκλησιαστική τέχνη (*Byzance après Byzance*), ενώ παράλληλα διαγράφονται οι προϋποθέσεις και τα στοιχεία που θα διαμορφώσουν το νεοελληνικό πολιτισμό. Γύρω από τις δύο αυτές σταθερές αναπτύσσεται η θεματική ενότητα της μεταβυζαντινής περιόδου.

Στο τέλος της πορείας μέσα στις αίθουσες του μουσείου επιχειρείται μια διαφορετική προσέγγιση των βυζαντινών αρχαιοτήτων, ώστε ο επισκέπτης, φεύγοντας από το μουσείο, όχι μόνο να έχει κερδίσει γνώση και μαγεία από την επαφή με το Βυζάντιο, αλλά να έχει επίσης κατανοήσει τη διαδικασία με την οποία τα αρχαία αποκαλύπτονται, προστατεύονται, συντηρούνται και διαφυλάσσονται ως εθνική και παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά· να έχει επίσης αντιληφθεί τη μουσειακή λειτουργία με την οποία το αρχαίο αντικείμενο από την ανασκαφή φθάνει στην ιστορική πληροφορία ως αντικείμενο μελέτης των ειδικών και ως μουσειακό έκθεμα.

Το βασικό αυτό θέμα αναλύεται σε τέσσερις ενότητες, στην καθεμιά από τις οποίες εξετάζεται από διαφορετική οπτική γωνία. Η ενότητα «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν» εισάγει στο θέμα παρουσιάζοντας την ανασκαφή μιας βυζαντινής πόλης κάτω από μια σύγχρονη πόλη, καθώς και την ένταξη των μνημείων στο σύγχρονο πολεοδομικό ιστό. Στην ενότητα «Από το παρελθόν στο μέλλον» προβάλλεται η τύχη των ανασκαφών μέσα στην πόλη, δηλαδή η κατά περίπτωση διατήρηση, ανάδειξη και ένταξη τους στη σύγχρονη πόλη, και παράλληλα η μουσειακή λειτουργία που φέρνει το αρχαίο αντικείμενο από την ανασκαφή στο μουσείο. Η ενότητα «Μέριμνα για τα μνημεία – Φροντίδα για τις

αρχαιότητες» διαπραγματεύεται το θέμα της αναστήλωσης και συντήρησης των μνημείων αλλά και της συντήρησης των αρχαίων αντικειμένων μέσα στο εργαστήριο. Η πορεία καταλήγει στον τομέα της «Επικαιρότητας» που έχει σύχο τη διαρκή ενημέρωση για το αρχαιολογικό έργο στη βυζαντινή Θεσσαλονίκη και στο μακεδονικό χώρο γενικότερα.

Τέλος, το μουσείο θα στεγάζει δύο πολύ σημαντικές συλλογές: τη συλλογή Δ. Οικονομοπούλου, με βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες, νομίσματα, κεραμεική και αντικείμενα μικροτεχνίας, και τη συλλογή χάρτινων εικόνων της Ντόρης Παπαστράτου.

Το νέο αυτό ελληνικό μουσείο έχει σχεδιασθεί και προορίζεται να αποτελέσει το μοναδικό στον κόσμο «Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού» στη συμβασιλεύουσα βυζαντινή Θεσσαλονίκη.

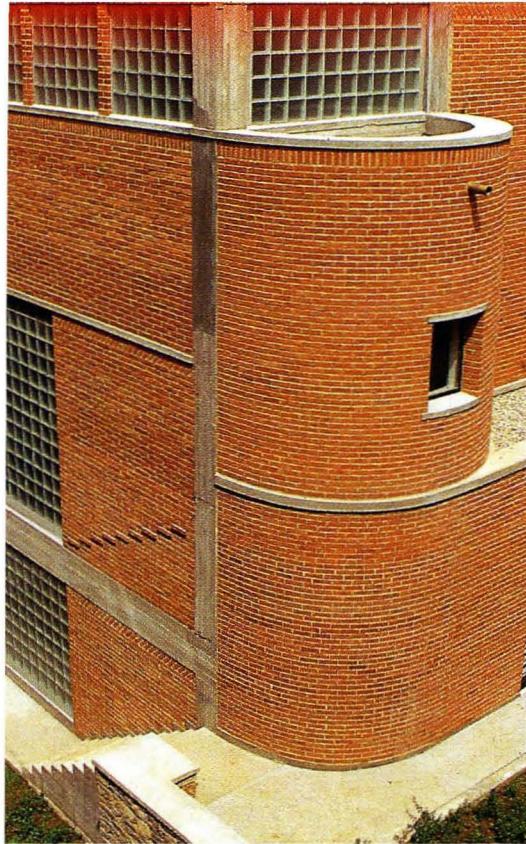

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Η πρώτη απόφαση να ιδρυθεί «Κεντρικόν Βυζαντινόν Μουσείον» στη Θεσσαλονίκη περιέχεται σε διάταγμα του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας Στέφανου Δραγούμη (αρ. 746/21.8.1913), όπου ορίζεται ότι το Μουσείο θα εγκατασταθεί στο ναό της Αχειροποίητου. Η πρόταση για το ναό αυτό περιλαμβάνεται σε επιστολή του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γενναδίου (αρ. 661/22.8.1913). Χαρακτηριστική για τη σημασία που δίδεται από τότε ακόμη στο Μουσείο αυτό είναι η φράση του μακαριστού μητροπολίτη: «Ο ναός είναι ευρυχωρότατος, δυνάμενος να καταστή όχι μόνον του παρόντος αλλά και του μέλλοντος το επί αισίοις οιωνοίς ιδρυόμενον Κεντρικόν Βυζαντινόν Μουσείον της Ελλάδος».

Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια να ληφθούν μέτρα διαφύλαξης και περιουσιαλογίς μνημείων, εικόνων, κειμηλίων κ.λπ., όπως αναφέρεται σε εγκύλιο του Υπουργού Δικαιούνης Κ. Ρακτιβάν, ως αντιπροσώπου της Κυβερνήσεως στη Θεσσαλονίκη (αρ. 13685/10.6.1913). Στις 7 Σεπτεμβρίου 1913, ο καθηγητής της βυζαντινής τέχνης και αρχαιολογίας Αδ. Αδαμαντίου υποβάλλει στον Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Στέφανο Δραγούμη «Υπόμνημα περί ιδρύσεως και οργανώσεως Κεντρικού Βυζαντινού Μουσείου εν Μακεδονίᾳ», που εκφράζει τις απόψεις του εξέχοντος βυζαντινολόγου. Χαρακτηριστική είναι η φράση του: «Ποίος τόπος, και δια την γεωγραφικήν θέσιν μεταξύ Δύσεως και Ανατολής και δια την ιστορικήν περιοπήν

εν τη όλη εννοία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, είναι ευνοϊκότερον πρωτισμένος να καταστή η σπουδαιοτάτη κεντρική έδρα ερευνών της χριστιανικής και βυζαντινής τέχνης ή η περιφανεστάτη και μεγάλη βυζαντινή πόλις της Θεσσαλονίκης».

Οστόσο, η ίδρυση του Κεντρικού Βυζαντινού Μουσείου της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη δεν προχώρησε για λόγους που αξίζει ίσως να αναζητήσει ο μελετητής της νεώτερης ιστορίας του ελληνικού κράτους. Το 1914 ιδρύεται στην Αθήνα το «Χριστιανικόν και Βυζαντινόν Μουσείον». Στο άρθρο 1 του ιδρυτικού του νόμου (Ν. 401/1914) καθορίζεται ότι θα κατατεθούν σ' αυτό «τα της βυζαντινής, μεσαιωνικής και χριστιανικής τέχνης έργα... πλην των εν Μακεδονίᾳ», ενώ στο άρθρο 9 του ίδιου νόμου διευκρινίζεται ότι «δια Β. Διατάγματος δύναται να ιδρυθή και έτερον μουσείον εν Θεσσαλονίκη περιλαμβάνον τα εν Μακεδονίᾳ».

Το Βυζαντινό Μουσείο της Θεσσαλονίκης από τότε ξεχάστηκε, εκτός μόνον από τους αρχαιολόγους της Θεσσαλονίκης που επανέρχονταν με κάθε ευκαιρία στο δίκαιο αυτό αίτημα. Χρειάστηκε να περάσουν πάνω από εξήντα χρόνια για να ξεκινήσει

πάλι η διαδικασία ίδρυσης Βυζαντινού Μουσείου στη Θεσσαλονίκη, μέσα στο κλίμα εθνικής ομοψυχίας που επικράτησε στη μεταπολιτευτική περίοδο και με προσωπικό ενδιαφέρον του τότε πρωθυπουργού κ. Κ. Καραμανλή. Με πράξη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (18/25.5.1975) προκηρύχθηκε το 1977 πανελλήνιος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, όπου βραβεύθηκε με το πρώτο βραβείο η μελέτη του αρχιτέκτονα κ. Κυριάκου Κρόκου, στον οποίον ανατέθηκε στη συνέχεια η σύνταξη των οριστικών μελετών. Ωστόσο, εμπλοκή στο θέμα του οικοπέδου, που είχε προκριθεί δίπλα στο αρχαιολογικό Μουσείο, προκάλεσε αναστολή των μελετών. Το οικόπεδο (τμήμα του πρώην στρατοπέδου Τσιρογιάννη) ανήκε στο Ταμείο Εθνικής Αμύνης, το οποίο έθετε για την παραχώρησή του στο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών δυσβάστακτους οικονομικούς όρους.

Μόλις το 1984, με προσωπική παρέμβαση του τότε Πρωθυπουργού και Υπουργού Εθνικής Αμύνης κ. Ανδρέα Παπανδρέου, το Υπουργικό Συμβούλιο συμφώνησε να παραχωρηθεί το οικόπεδο για την ανέγερση του Μουσείου.

Το 1988 το έργο δημοπρατήθηκε και εντάχθηκε στα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας: θεμελιώθηκε το Μάρτιο του 1989 από την Υπουργό Πολιτισμού κ. Μελίνα Μερκούρη. Το κτίριο ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε τον Οκτώβριο του 1993. Το Μουσείο προβλέπεται να οργανωθεί και να λειτουργήσει πλήρως, με τις μόνιμες εκθέσεις του, ως το 1996.

Με απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού κ. Θ. Μπακογιάννη στις 13.4.1993, ύστερα από γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, εγκρίθηκε η πρόταση της αρμόδιας Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων για τη μουσειολογική μελέτη του νέου Μουσείου και την ονομασία του ως «Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού».

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Για την προετοιμασία της μουσειολογικής μελέτης του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, το σχεδιασμό της Έκθεσης, την οργάνωση της λειτουργίας του μουσείου κ.λπ. εργάζεται διεπιστημονική ομάδα εργασίας από υπαλλήλους της 9ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που διευθύνει και συντονίζει η Έφορος Αρχαιοτήτων Ευτυχία Κουρκούτιδου-Νικολαΐδου.

Για την επιλογή και συστηματοποίηση του αρχαιολογικού υλικού συνεργάζονται οι αρχαιολόγοι της Εφορείας Κ. Ελευθεριάδου, Ε. Κουρκούτιδου-Νικολαΐδου, Ι. Κανονίδης, Α. Λοβέρδου-Τσιγαρίδα, Δ. Μακροπούλου, Ε. Μαρκή, Δ. Ναλμπάντης, Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή, Ε. Πελεκανίδου, Α. Τούρτα. Στον έλεγχο και τη συμπλήρωση των καταγραφών βοηθούν οι αρχαιολόγοι Π. Καμπάνης, Α. Καραμπερίδου, Ι. Μότσιανος, Μ. Πολυχρονάκη και Ι. Ράπτη.

Το σχεδιασμό και την οργάνωση του χώρου της έκθεσης έχουν αναλάβει οι αρχιτέκτονες Γ. Παπαδέλλη-Marcopoli και Ε. Κατσανίκα-Στεφάνου· μαζί τους συνεργάζεται η καλλιτέχνις πλαστικών τεχνών Αθ. Λυμπέρη. Την οργάνωση των εργαστηρίων συντήρησης και των αρχαιολογικών αποθηκών έχει αναλάβει η αρχιτέκτων Γ. Σκορδαλή με τη συνεργασία της αρχαιολόγου Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή. Τέλος, τη διοικητική και οικονομική υποστήριξη δίλων των εργασιών, καθώς και το συντονισμό του προγράμματος φύλαξης και λειτουργίας του μουσείου έχει αναλάβει η διοικητική υπαλλήλος Ε. Περιστεροπούλου-Μποζοπούλου.

The Museum of Byzantine Culture which has recently been founded in Thessaloniki is intended to be a centre for the preservation, investigation and study of those remnants of Byzantine culture which still survive in Macedonia in general, and Thessaloniki in particular. Thessaloniki was the most important centre, after Constantinople, in the European part of the Byzantine Empire.

In the fields of education and art, Byzantine culture was the direct continuation of ancient Greek culture, an amalgam and digest of a wide variety of cultural elements. Through the almost international character of early Christian art, the art of late antiquity stands out for its idealistic quality, which would return during the so-called "renaissances" of the Byzantine era and which counterbalanced inner spirituality with refined and transcendent forms. Though profoundly rooted in the multifaceted tradition of late antiquity, Byzantine art nonetheless displayed an expressive coherence and developed an artistic idiom which was capable of conveying its spiritual message and expressing the most profound and abstruse religious conceptions, such as a vision of God, or a theophany. At the same time, a new, parallel artistic language was developing out of fresh interpretations of classical art.

The transition from the ancient to the mediaeval world bore the defining stamp of Orthodox Christianity. Alongside the religious dimension of Byzantine spiritual and artistic life, the emperors' political strategy and the urban culture which evolved in the Empire's large centres together shaped another aspect of Byzantine culture. In order to comprehend the inner greatness of that culture, the modern mind has to tread the path of contemplation and penetrating intuition leading to enhanced perception, a transcendent journey of spiritual uplift and religious revelation. The splendour of Byzantine culture blazed for over a thousand years, crossing the

A MUSEUM *Aims and C*

MIS BORN

Orientations

Empire's frontiers to East and West, and delighting and dazzling contemporary societies, who began to throng towards it both as friends and as foes. Few in fact were sufficiently cultivated to appreciate its true worth; all learnt something from it, however. And Orthodoxy and Thessaloniki played an important part in educating the Slavonic world.

In addition to its role in imperial policy, Thessaloniki, that thriving centre of commercial life and economic prosperity, was also a creative spiritual and artistic centre. During the Palaeologan era in particular, it attracted the leading lights of literary and artistic life, who flocked to the city from all over the Empire. The richness and variety of the ideological trends and artistic movements they found at this Balkan crossroads gave Byzantine Thessaloniki almost distinctive aura and

enhanced the city's special influence on the Slavonic world and the broader area of the Balkans. With its monuments, which reflect the development of Byzantine art and architecture, the city today is an open-air museum in its own right. These standing monuments are now to be joined by the new Museum of Byzantine Culture, with its permanent exhibitions, its attractive spaces for temporary exhibitions on special themes, its modern conservation laboratories, its scientifically laid-out archaeological storerooms providing a place of research and investigation for the Museum's constant renewal, its educational programmes for young people, its information systems, its regular scientific and scholarly meetings and conferences, and many cultural events that are planned for the future. Together with the city itself, the Museum will function as a second pole

for research into and promotion of Byzantine culture. Every monument in Thessaloniki, itself providing information about its own place in the history of Byzantine culture, will also guide the visitor to the Museum as a centre where that culture may be investigated. The Museum in turn will act as an extension of the Byzantine city, with constant references to its topography and to its "living exhibits", the monuments.

At the same time, the Museum will operate a secondary system of satellite exhibitions, which will be held in various parts of Thessaloniki, and also in other towns and cities, preferably inside historical monuments, and which will present a specific range of changing subjects. There are already two such thematic exhibitions in Thessaloniki: the one on the city itself in the White Tower, and the other on the cult of St Demetrios and the history of his church in the crypt of the basilica of Thessaloniki's patron saint.

The Museum's exhibition programme has the following aims: to present the Byzantine way of life in all its diverse forms, from the day-to-day existence of private

individuals to the organisation of social and religious life and spiritual and artistic development; to explore the impact of historical developments and the political situation on the evolution of art and thought and on daily life; and to examine how Byzantine culture relates to the end of late antiquity, its development, and its contribution to the shaping of modern Greek culture after the fall of Byzantium.

The proposed exhibition programme will enable visitors to interact with the exhibits, and to acquire, through them, some idea of the human speculation, the ideological trends, the artistic sensitivity, the religious faith, and the world view which brought this culture into being. Thus the ancient objects will serve not as self-contained works of art, but rather as witnesses to a whole civilisation. It is an approach which tries to restore to an ancient object, cut off as it is from its own time and natural environment, its semantic entity within a specific thematic group, which outlines, but does not reproduce, its original function.

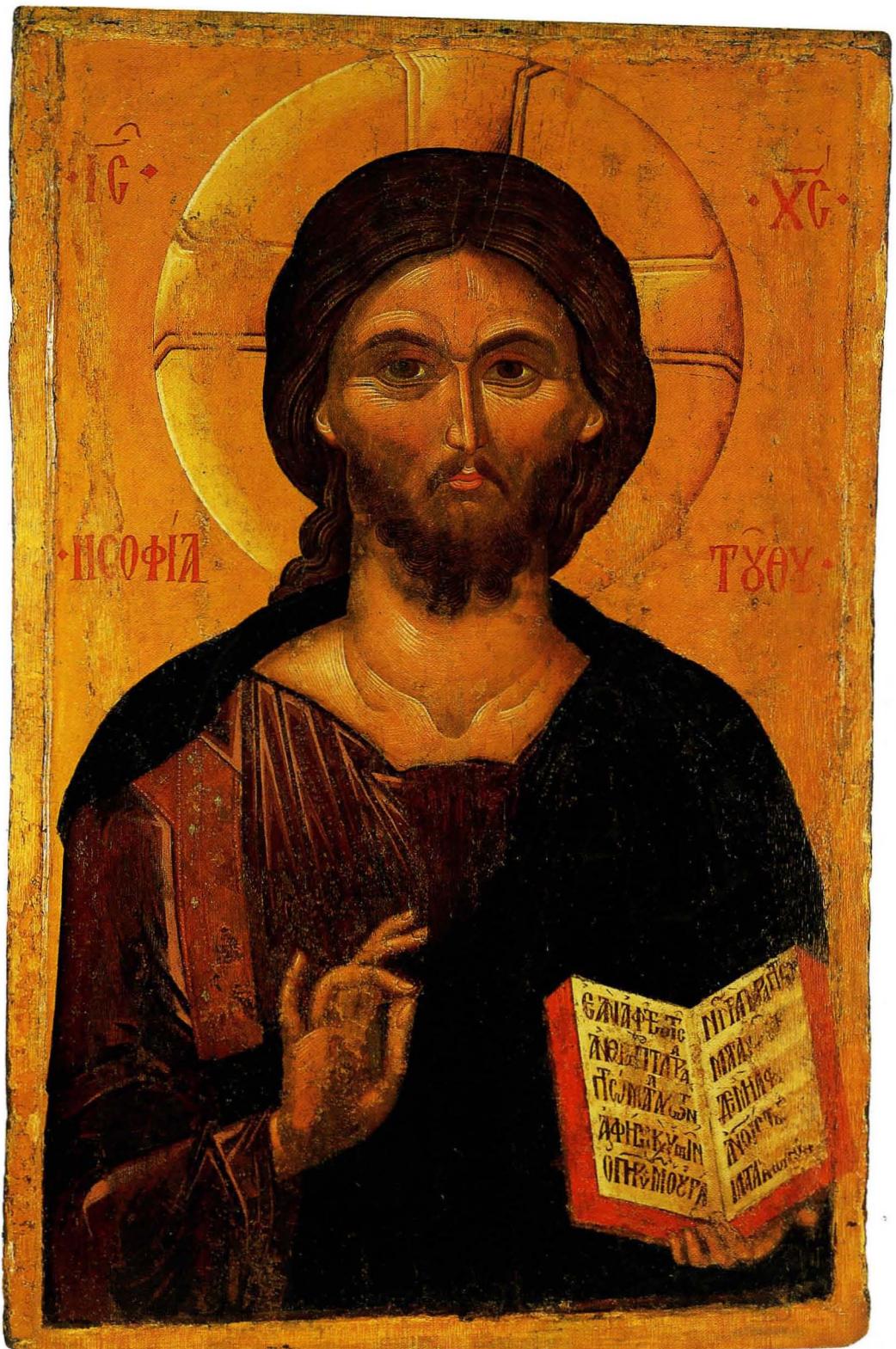
The Museum's thematic evolution starts at the sharp cut-off point which the new religion created at the end of late antiquity, and examines the transition from the ancient world to Christian ideology, and devotional practices in the early years of the Christian era. The exhibition continues with a special presentation of art in early Christian churches.

Directly linked with the new cult and the changes it brought in religious and social life is the group of Christian cemeteries, which clearly expressed the Christian ideology and world view long before these were apparent in monumental art. The specific subject of burial is included in the broader thematic area of private life in the early Byzantine period, which looks at economic life, domestic handicrafts, the home and its amenities, diet, and clothing, and provides information about family and social life. We now move on to the transition from early Byzantine times to the

Iconoclast Controversy and the middle Byzantine era, when the Empire was consolidating its image and its historical role between East and West. The splendour of the Macedonian and Comnenian dynasties was reflected in art by new forms and new iconographical programmes. The appearance of the fortress in the middle Byzantine period was a special phenomenon which had a bearing on such factors as the political situation and the historical circumstances of the time, the arts of building, fortification and war, the urban infrastructure, and the organisation of the productive space within the limited fortified area. An attempt is made to reconstruct the historical portrait of Byzantine Macedonia through data gleaned from coins and lead seals, inscriptions in churches and fortresses, and miniatures in manuscripts.

One particular chronological unit is the Palaeologan era, a period of especial importance for Thessaloniki and Macedonia in general. Not only did emperors and members of the imperial family frequently stay in the city, but artists and intellectuals flocked there too, and it was also an arena where various ideological trends and religious doctrines developed and collided. Thessaloniki thus attained a high level of independent spiritual life and artistic output, which radiated all over the Balkans and directly influenced the Slavonic peoples.

Another subject, which is presented in parallel with the rest of the exhibition themes, but as a separate theme in its own right, is the Museum's substantial collection of Byzantine ceramics found on Macedonian territory. Thessaloniki and other Macedonian urban centres stand out as centres of glazed ceramic production.

The period which followed the fall of Byzantium was characterised by the survival of the Byzantine tradition, particularly in the sphere of ecclesiastical art (*Byzance après Byzance*), while at the same time the preconditions and the diverse elements which would shape modern Greek

civilisation were gradually forming. The thematic section of the post-Byzantine period is based on these two constants.

In the last section of the Museum, a different approach to the Byzantine antiquities is presented, so that, on leaving, visitors will not only have gained knowledge and a certain delight from their contact with Byzantium, but also have understood the process by which ancient objects are discovered, protected, preserved, and conserved as part of a national and universal cultural heritage. They will also, we hope, have grasped the process which takes an ancient object from excavation to the status of a piece of historical information, a subject for study by specialists, and a museum exhibit.

This fundamental subject is presented in four sections, each of which examines it from a different point of view. "Discovering the Past" serves as an introduction, showing the excavation of a Byzantine city beneath a modern city and the integration of the monuments into the modern urban fabric. "From the Past to the Future" shows what happens to the monuments and objects excavated in the city, whether they are preserved, displayed, and integrated into the modern city, or brought by a scientific process from excavation to display in a museum. "Concern for Monuments and Care of Antiquities" deals with the restoration and conservation of monuments and the conservation of ancient objects in the laboratory. "Current Progress", finally, provides a constant update on archaeological work in Byzantine Thessaloniki and Macedonia in general.

The Museum will also have in separate rooms an important collection of Byzantine and post-Byzantine icons, coins, ceramics, and miniature objects, donated by D. Ikonomopoulos, and the collection of paper icons of Dory Papastratos.

The new Museum has been designed in the Byzantine Empire's second city, Thessaloniki, and will be the first "Museum of Byzantine Culture" in the world.

HOW THE NEW MUSEUM WAS FOUNDED

The first decision to establish a Central Byzantine Museum in Thessaloniki is found in a decree issued by a Governor General of Macedonia, Stefanos Dragoumis (no 746/21.8.1913), which stipulates that the museum is to be installed in Acheiropoietos church. The proposition regarding the church is echoed in a letter written by Archbishop Gennadios of Thessaloniki (no 661/22.8.1913). The importance attached to the museum even then is clearly apparent in the sainted Archbishop's words: "The church is most spacious, quite capable, not only at present but also in the future, of serving as the auspiciously founded Central Byzantine Museum of Greece."

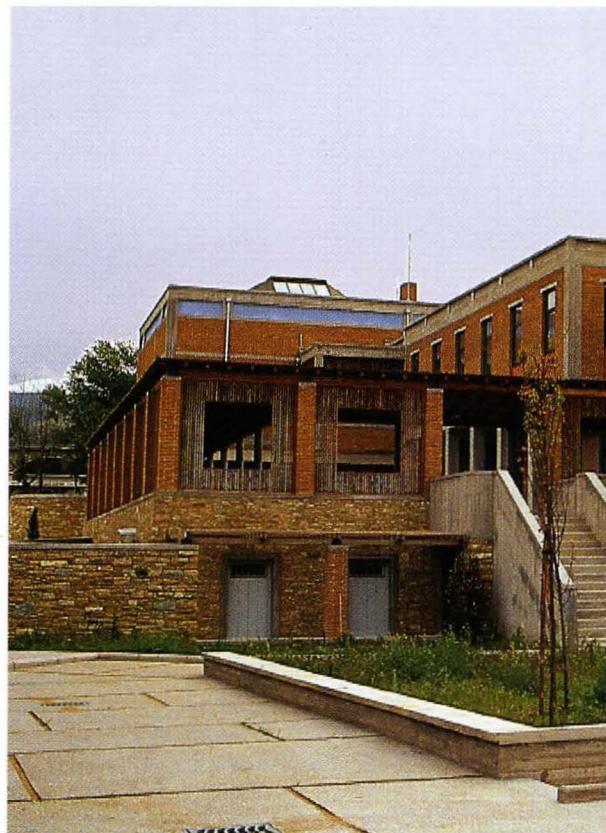
A circular letter from Konstandinos Raktivan, Minister for Justice and the Government's representative in Thessaloniki (no 13685/10.6.1913), mentions the efforts that were then being made to preserve and collect monuments, icons, and other precious relics of the past. On 7 September 1913, Adamandios Adamandiou, Professor of Byzantine Art and Archaeology, presented Dragoumis with a "Memorandum on the Establishment and Organisation of a Central Byzantine Museum in Macedonia," in which that eminent Byzantine scholar expressed his views: "Where else, owing to both its geographical position between

West and East and its exalted historical stature, in the fullest sense, in the Byzantine Empire, is more favourably predestined to be the finest centre of research into Christian and Byzantine art than the great and glorious Byzantine city of Thessaloniki?"

All the same, the founding of the Central Byzantine Museum of Greece in Thessaloniki did not proceed, for reasons which students of modern Greek history are well aware. In 1914, the Christian and Byzantine Museum was founded in Athens. Article 1 of the law covering its establishment (Law no 401/1914) stipulates that it shall contain "works of Byzantine, mediaeval, and Christian art... with the exception of those in Macedonia;" and article 9 explains that "a second decree may establish another museum in Thessaloniki for the works in Macedonia."

Thessaloniki's Byzantine Museum was subsequently forgotten by everyone – except the city's archaeologists, who seized every opportunity to promote this just cause. It was more than sixty years before the process got off the ground once more, in the climate of national solidarity which marked the political changeover after the junta fell, and under the personal auspices of the then Prime Minister, Mr Constantine Karamanlis. By an act of the Central Archaeological Council (18/25.5.1975) a pan-Hellenic architectural competition was announced in 1977. It was won by Mr Kyriakos Krokos, who was asked to draw up the final plan. However, problems then arose in connection with the preferred site, next to the Archaeological Museum, and the studies were held up. The land (part of the former Tsiroyannis Army Camp) was owned by the National Defence Fund, which was asking far too high a price from the purchaser, the Ministry of Culture and Sciences.

It was not until 1984, with the personal intervention of the then Prime Minister and Minister for National Defence, Mr Andreas Papandreou, that the Ministerial Council

agreed that the land should be handed over and the Museum built.

In 1988 tenders were invited and the project was included among the European Community's Integrated Mediterranean Programmes. The foundation stone was laid in 1989 by the Minister for Culture, Melina Merkouri, and the building was finished in October 1993. It is anticipated that the Museum will be fully operational with its permanent exhibits in place by 1996.

On 13 April 1993, the Minister for Culture, Mrs Dora Bakoyanni, in consultation with the Central Archaeological Council, issued a decision approving the museographical programme proposed by the Ephorate of Byzantine Antiquities responsible for the Museum and the name put forward by the Ephorate: the "Museum of Byzantine Culture".

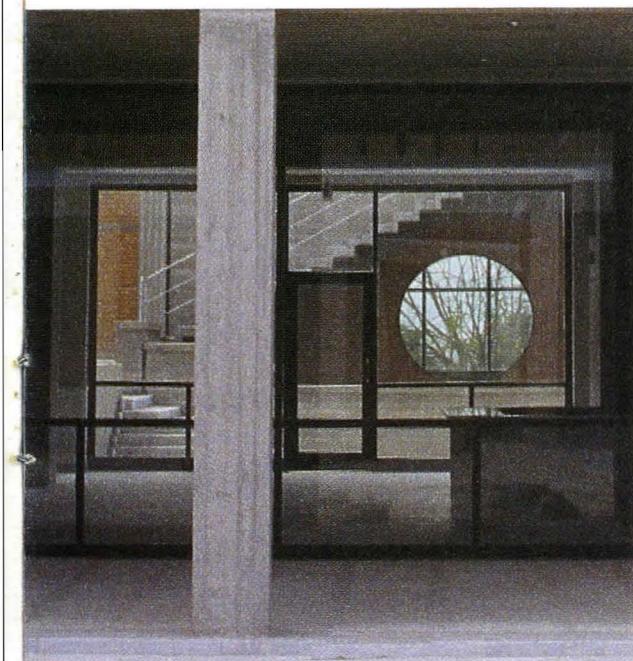

THE PEOPLE INVOLVED

The display plan of the Museum of Byzantine Culture is being prepared, the exhibition designed, and the Museum's operation organised by an interdisciplinary team of employees of the Ninth Ephorate of Byzantine Antiquities, directed and co-ordinated by the Ephor of Antiquities, Eftychia Kourkoutidou-Nikolaïdou.

The archaeological material is being selected and classified by Kyriaki Eleftheriadou, Ioannis Kanonidis, Eftychia Kourkoutidou-Nikolaïdou, Ekaterini Loverdou-Tsigarida, Despina Makropoulou, Efterpi Marki, Dimitris Nalbandis, Demetra Papanikola-Bakirtzi, Elli Pelekanidou, and Anastasia Tourta. The archaeologists Panayotis Kambanis, Aryiro Karamberidou, Ioannis Motsianos, Maria Polychronaki and Ioanna Rapti are helping to check and complete the inventories.

The exhibition area is being jointly designed and organised by the architects Gabriella Papadelli-Marconi and Eleni Katsanika-Stefanou. The conservation laboratories and archaeological store-rooms are being organised by the architect Georgia Skordali, in association with the archaeologist Demetra Papanikola-Bakirtzi. Finally, the administrative and financial aspects of the whole project are being handled by the administrative assistant Eleni Peristeropoulou-Bozopoulou, who is also co-ordinating the Museum's security arrangements.

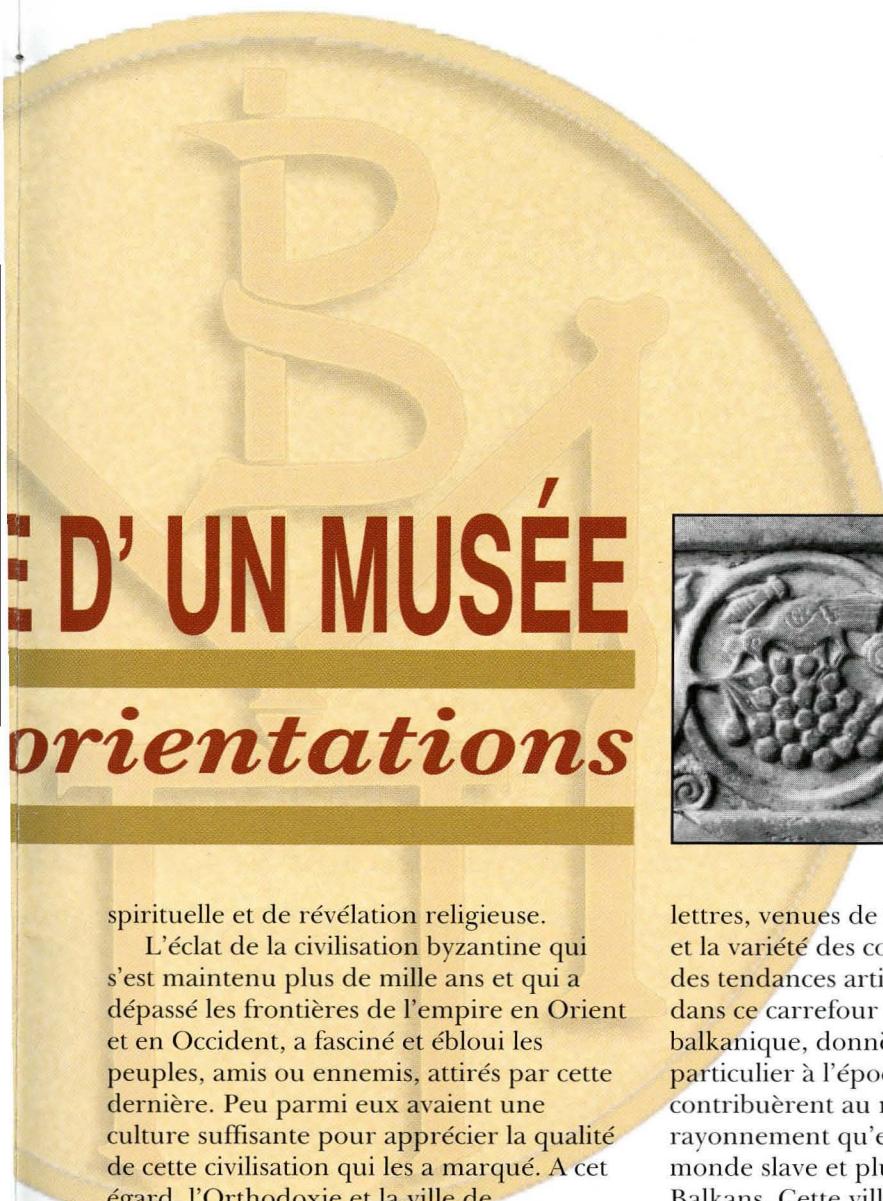

Le Musée de la Civilisation Byzantine, créé à Thessalonique, a pour objet de constituer un centre de préservation, d'études et de recherche des éléments de la civilisation byzantine qui sont conservés en Macédoine, et plus particulièrement à Thessalonique, ville qui constituait, après Constantinople, le centre le plus important de la partie européenne de l'empire byzantin.

La civilisation byzantine, continuité de la civilisation grecque ancienne dans le domaine intellectuel et artistique, a recueilli et assimilé une grande variété d'éléments culturels. À travers le caractère pour ainsi dire international de l'art paléochrétien, on distingue l'art de l'antiquité grecque tardive, au caractère idéaliste, qui réapparaît dans ce qu'on appelle les "renaissances" de l'époque byzantine et vient équilibrer la spiritualité intérieure que traduisent des figures allongées et transcendantales. Profondément enraciné dans la tradition, aux expressions multiples, de l'antiquité tardive, l'art byzantin a toutefois présenté une unité d'expression et a élaboré un langage artistique qui lui a permis d'exprimer son message spirituel et de traduire les thèmes religieux les plus profonds et les plus complexes, tels que la vision de Dieu ou la représentation d'une théophanie. Parallèlement, s'est élaboré un nouveau langage artistique, issu des nouvelles interprétations de l'art classique.

Le passage du monde antique au monde médiéval porte la marque déterminante de l'Orthodoxie. Parallèlement au caractère religieux de la vie intellectuelle et artistique dans l'empire byzantin, le schéma politique des empereurs byzantins et la civilisation urbaine qui s'est développée dans les grandes villes de l'empire, ont déterminé un autre aspect de la civilisation byzantine. Pour saisir la grandeur intérieure de cette civilisation, l'homme contemporain doit nécessairement suivre la voie d'une réflexion et d'une intuition pénétrante qui le mène, au-delà du monde sensible, dans un cheminement transcendant d'élévation

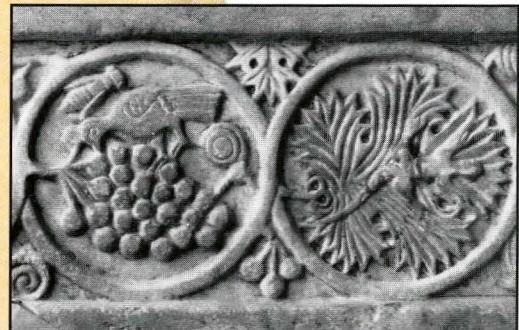
LA NAISSANCE *Objectifs et*

spirituelle et de révélation religieuse.

L'éclat de la civilisation byzantine qui s'est maintenu plus de mille ans et qui a dépassé les frontières de l'empire en Orient et en Occident, a fasciné et ébloui les peuples, amis ou ennemis, attirés par cette dernière. Peu parmi eux avaient une culture suffisante pour apprécier la qualité de cette civilisation qui les a marqué. A cet égard, l'Orthodoxie et la ville de Thessalonique ont eu une contribution décisive dans le rôle civilisateur de l'empire byzantin auprès du monde slave.

Thessalonique, centre prospère et florissant, sur le plan commercial et économique, au-delà du rôle remarquable qu'elle joua dans la vie politique de l'empire, fut un centre de vie et de création intellectuelle et artistique qui attira, principalement à l'époque paléologue, des personnalités éminentes des arts et des

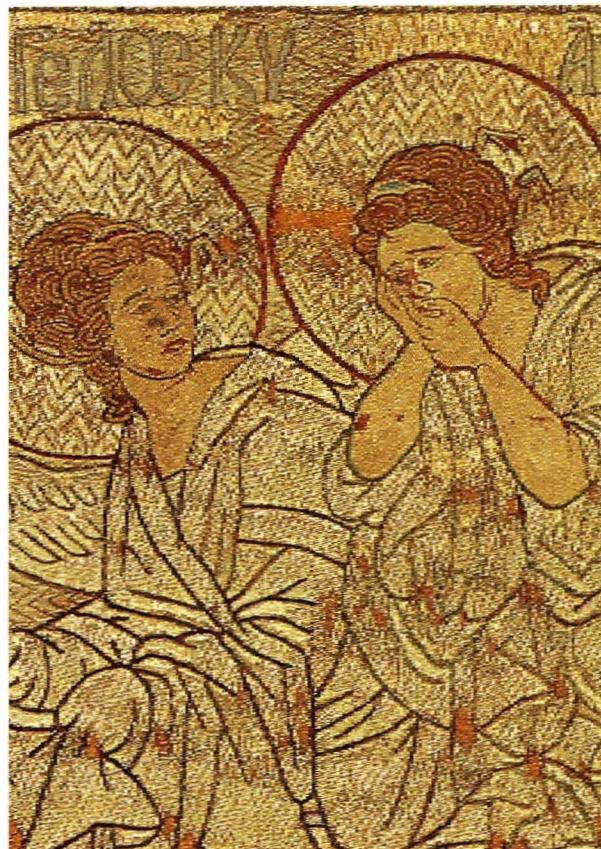

lettres, venues de tout l'empire. La richesse et la variété des courants idéologiques et des tendances artistiques qui se croisaient dans ce carrefour de la péninsule balkanique, donnèrent un caractère particulier à l'époque byzantine et contribuèrent au remarquable rayonnement qu'elle connut auprès du monde slave et plus généralement dans les Balkans. Cette ville, dont les monuments témoignent de l'évolution de l'art byzantin à travers les siècles, constitue aujourd'hui un musée "ouvert" ou de "plein air". Parallèlement, le nouveau Musée, avec ses expositions permanentes, avec ses agréables espaces d'expositions temporaires qui offrent la possibilité de développer des thèmes particuliers, avec l'organisation moderne des ateliers de restauration, avec l'organisation scientifique des entrepôts archéologiques afin qu'ils constituent des

espaces de recherche et une source d' étude pour le renouvellement permanent du Musée, avec les programmes éducatifs pour les jeunes et les systèmes d'information, avec les rencontres scientifiques régulières et les congrès ainsi que les autres manifestations qui sont programmées, fonctionnera comme un second pôle de recherche et de présentation de la civilisation byzantine. Chaque monument de la ville, en offrant lui-même l'information sur sa place dans l'histoire de la civilisation byzantine, renverra au Musée comme centre de recherche sur cette civilisation. D'autre part le Musée fonctionnera comme une extension de la ville byzantine, en une référence permanente à son espace naturel et à ses monuments auxquels il renverra comme à des éléments d'exposition "vivante".

Parallèlement, autour du Musée central, fonctionnera un second système d'expositions satellites qui seront organisées en différents lieux de la ville ou dans d'autres villes de Macédoine, et de préférence dans des monuments, expositions qui présenteront alternativement des thèmes particuliers. Deux expositions thématiques fonctionnent déjà dans cet esprit, l'Exposition sur l'histoire et l' art de Thessalonique, dans la Tour Blanche, et l'Exposition sur le culte de Saint Démètre et sur l'histoire de l'église du saint protecteur, dans la crypte de cette dernière.

Le programme muséologique du Musée de la Civilisation Byzantine a pour objectifs de présenter les formes de la vie sous l'empire byzantin, de la vie privée à l'organisation de la vie sociale et religieuse, ainsi que le développement intellectuel et artistique; d'examiner les conséquences des événements historiques et de la situation politique sur l'évolution de l'art et de la pensée et ses répercussions sur la vie quotidienne; d'approfondir la relation de la civilisation byzantine avec la fin de l'antiquité tardive ainsi que son évolution et sa contribution à la formation de la

civilisation néo-hellénique après la chute de l'empire byzantin.

La méthode que nous proposons pour la réalisation de ce programme muséologique donnera au visiteur la possibilité de communiquer avec l'objet exposé afin qu'il puisse découvrir à travers ce dernier la pensée humaine, l'orientation idéologique, la sensibilité artistique, la foi religieuse et la théorie de l'univers élaborées par cette civilisation. Ainsi, les objets anciens ne fonctionneront pas comme des œuvres d'art indépendantes mais comme les témoignages d'une civilisation. Cette méthode tente de redonner à l'objet ancien qui, de toute façon, est coupé de son environnement historique et naturel, son entité significative à travers une unité thématique précise qui transmet, sans la reproduire, sa fonction originelle.

Le point de départ de l'évolution thématique, dans le nouveau Musée, a été situé à l'époque de la profonde rupture qui a provoqué la nouvelle religion, à la fin de l'antiquité tardive, et traite la question du passage du monde antique à la théorie chrétienne de l'univers et au culte des

premiers âges chrétiens. Ce cheminement se poursuit par une approche plus particulière de l'art dans l'église paléochrétienne.

En relation thématique directe avec le nouveau culte et les transformations qu'a connues la vie religieuse et sociale, se situe l'unité des cimetières chrétiens, où apparaît, plus ou moins marquées, l'idéologie et la théorie de l'univers chrétien, bien avant qu'elles ne soient traduites par l'art monumental. Le thème particulier de l'inhumation s'intègre dans une plus large unité thématique, celle de la vie privée à l'époque protobyzantine qui traite de la vie économique, de l'artisanat, de l'habitation et de son aménagement, de la nourriture et de l'habillement et qui nous donne des informations sur la vie familiale et sociale.

Le parcours thématique révèle, par la suite, le passage de la période protobyzantine à la période de la querelle des images puis médico-byzantine, au cours de laquelle l'empire byzantin affermit sa stature et son rôle historique entre l'Orient et l'Occident. L'éclat particulier de la

dynastie des Macédoniens et celle des Comnènes se reflète dans l'art avec de nouvelles formes et de nouveaux programmes iconographiques. L'apparition de la forteresse byzantine à l'époque médiobyzantine est un phénomène particulier lié à la situation politique et aux événements historiques qui se déroulent à cette époque à l'architecture, ainsi qu'aux techniques de fortifications militaires, aux conditions particulières de l'infrastructure urbaine et de l'organisation de l'espace productif dans l'espace limité de la forteresse etc. De même, à travers des pièces de monnaie et des molybdobulles, des inscriptions dans des églises et des forteresses, des miniatures de manuscrits, est tentée une approche de la physionomie historique de la Macédomie byzantine.

La période des Paléologues constitue une unité thématique particulière, en raison notamment de sa remarquable importance pour Thessalonique et la

Macédoine plus généralement. La ville devient souvent un lieu de séjour pour les empereurs et les membres de la famille impériale ainsi qu'un centre qui attire les artistes et les personnalités intellectuelles et un espace où se développent et s'affrontent les différents courants idéologiques et les croyances religieuses. Elle atteint ainsi un niveau élevé d'autonomie sur le plan intellectuel et de création artistique qui rayonne vers les Balkans et influence directement les peuples slaves.

La riche collection de céramique byzantine de Macédoine constitue une unité thématique particulière qui est développée parallèlement aux autres unités, mais également en tant que thème à part, et fait apparaître Thessalonique et d'autres villes macédoniennes comme les centres de production de céramique vernissée.

L'époque qui suit la chute de l'empire byzantin est caractérisée par la survie de la tradition byzantine, plus spécialement dans l'art ecclésiastique (*Byzance après Byzance*), alors que s'esquisse parallèlement les conditions et les données qui permettront la constitution de la civilisation néo-hellénique. C'est autour de ces deux lignes directrices que se développe l'unité thématique de la période post-byzantine.

Une approche différente des antiquités byzantines est proposée à la fin du circuit dans les salles du Musée, de telle sorte que le visiteur, en quittant le Musée, ait non seulement acquis une connaissance et un émerveillement au contact de la civilisation byzantine, mais qu'il ait également compris le processus de découverte de ces antiquités, leur protection, leur conservation et leur préservation comme patrimoine culturel, national et mondial. Qu'il ait également compris le fonctionnement muséologique par lequel l'objet ancien, à partir de sa découverte, arrive comme information historique et objet d'étude pour les spécialistes et comme objet d'exposition dans le Musée.

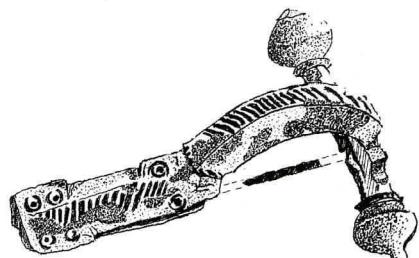

Ce thème fondamental est analysé, à chaque fois sous un angle de vue différent, en quatre unités. L'unité "A la découverte du passé" illustre son thème en présentant la fouille d'une ville byzantine enfouie sous une ville actuelle, ainsi que l'intégration des monuments dans le tissu urbain contemporain. Dans l'unité "Du passé au présent", est présenté le sort réservé aux fouilles dans la ville, c'est à dire, au cas par cas, leur conservation, leur mise en valeur et leur intégration dans la ville contemporaine, et parallèlement la fonction muséologique qu'apporte l'objet ancien, de la fouille au Musée. L'unité "Prendre soin des monuments et des antiquités" traite du thème de la restauration et de la conservation des monuments, mais aussi de la restauration des objets anciens dans l'atelier spécialisé. Le circuit aboutit au secteur de "L'actualité" qui a pour objectif de donner une information permanente sur le travail archéologique dans la

Thessalonique byzantine et la Macédoine en général.

Enfin, le Musée accueillera deux collections importantes: la collection de D. Iconomopoulos qui comprend d'icônes byzantines et post-byzantines, de pièces de monnaies, de céramique et d'objets des arts mineurs, et la collection d'icônes en papier de D. Papastratos.

Le nouveau Musée grec de Thessalonique, ville "corégnante" de l'empire byzantin, a été conçu et prévu comme l'unique au monde "Musée de la Civilisation Byzantine".

LA CHRONIQUE DE LA FONDATION DU NOUVEAU MUSÉE

La première décision de fonder un Musée Byzantin Central à Thessalonique a fait l'objet d'un décret du Gouverneur Général de Macédoine, Stephanos Dragoumis (no 746/21.8.1913) qui précise que le musée sera aménagé dans l'église d'Acheiropoietos. Cette proposition est reprise dans une lettre du métropolite de Thessalonique Gennadios (no 661/22.8.1913). Une phrase du métropolite révèle l'intérêt porté dès cette époque à la création de ce musée: "L'église est très vaste. Elle est en situation d'accueillir, non seulement maintenant mais aussi dans le futur, sous les meilleurs auspices, le Musée Byzantin Central de Grèce".

Parallèlement, des mesures de protection et de réunion de monuments, d'icônes, d'objets précieux et autres, sont prises comme le précise une circulaire du Ministre de la Justice, K. Raktivan, alors, représentant du gouvernement à

Thessalonique (no 13685/10.6.1913). Le 7 septembre 1913, le professeur d'art byzantin et d'archéologie, A. Adamandiou, soumet au Gouverneur Général de Macédoine S. Dragoumis un "Mémoire sur la fondation et l'organisation d'un Musée Byzantin Central en Macédoine" qui exprime le point de vue de l'éminent byzantinologue. Je cite ici un extrait caractéristique: "Quel lieu, que ce soit par sa situation géographique entre l'Occident et l'Orient ou son importance historique éminente durant l'empire byzantin, est mieux choisi pour accueillir le siège central des études sur l'art chrétien et byzantin que la grande et célèbre ville byzantine de Thessalonique?"

Mais la fondation du Musée Central Byzantin de Grèce à Thessalonique n'avanza pas pour un certain nombre de raisons qu'il faut peut-être rechercher dans l'histoire récente de l'Etat grec. En 1914, est fondé à Athènes un "Musée Byzantin et Chrétien". Dans l'article 1 de sa loi de fondation (Loi 401/1914), il est précisé qu'il accueillera "les œuvres d'art byzantines, médiévales et chrétiennes... à l'exception de celles de Macédoine", alors que dans l'article 9 de la même loi, il est précisé que "par décret royal il est possible de créer un autre musée à Thessalonique qui accueillera les œuvres d'art de Macédoine".

Le Musée Byzantin de Thessalonique fut depuis lors oublié, sauf des archéologues de Thessalonique qui relançait, en toute occasion, cette demande légitime. Il fallut attendre soixante ans pour que soit remis à l'ordre du jour la procédure de fondation d'un Musée Byzantin à Thessalonique, dans le climat d'union nationale qui suivit la chute de la dictature et grâce au soutien personnel du Premier Ministre, M. Konstantinos Karamanlis. Suivant un acte du Conseil Central de l'Archéologie (18/25.5.1975), un concours d'architecture fut lancé en Grèce en 1977 et l'architecte M. K. Krokos qui reçut le premier prix fut chargé de rédiger les plans définitifs du

musée. Mais des complications par rapport à la question du terrain qui avait été choisi à côté du Musée Archéologique, provoquèrent un report des études. Le terrain (qui faisait partie de l'ancienne garnison Tsiroyannis) appartenait à la Caisse de la Défense Nationale qui posait des conditions financières impossibles pour le céder au Ministère de la Culture et des Sciences.

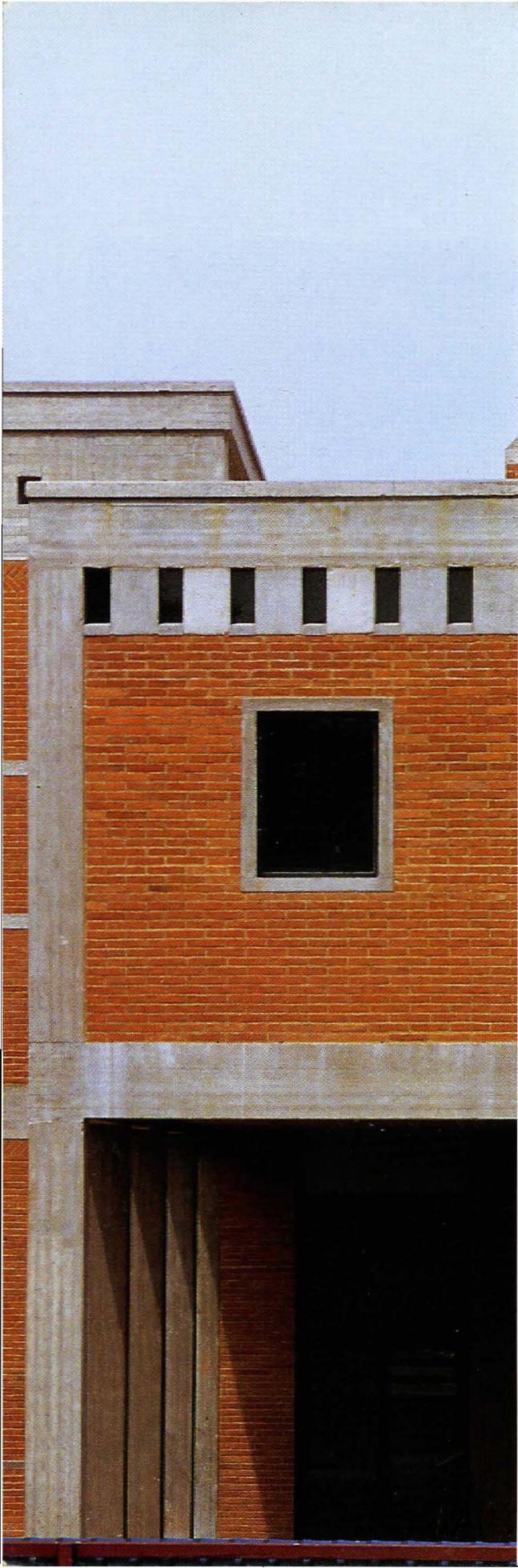
Ce n'est qu'en 1984, suite à l'intervention personnelle du Premier Ministre et Ministre de la Défense de l'époque, M.A. Papandréou, que le Conseil des Ministres donna son accord à la cession du terrain et à la construction du Musée.

En 1988 l'ouvrage fut mis en concours et introduit dans les Programmes Intégrés

Méditerranéens de la Communauté Européenne. La première pierre fut posée en mars 1989 par la Ministre de la Culture, Mme Melina Mercouri et l'édifice fut achevé en octobre 1993. Le Musée devrait être définitivement organisé et fonctionner avec des expositions permanentes, d'ici à 1996.

Par décision du Ministre de la Culture, Mme Th. Bakoyanni, datée du 13.4.1993, après consultation du Conseil Central de l'Archéologie, la proposition de l'Ephorie des Antiquités Byzantines compétente, concernant l'étude muséologique du nouveau Musée a été acceptée, ainsi que sa dénomination comme "Musée de la Civilisation Byzantine".

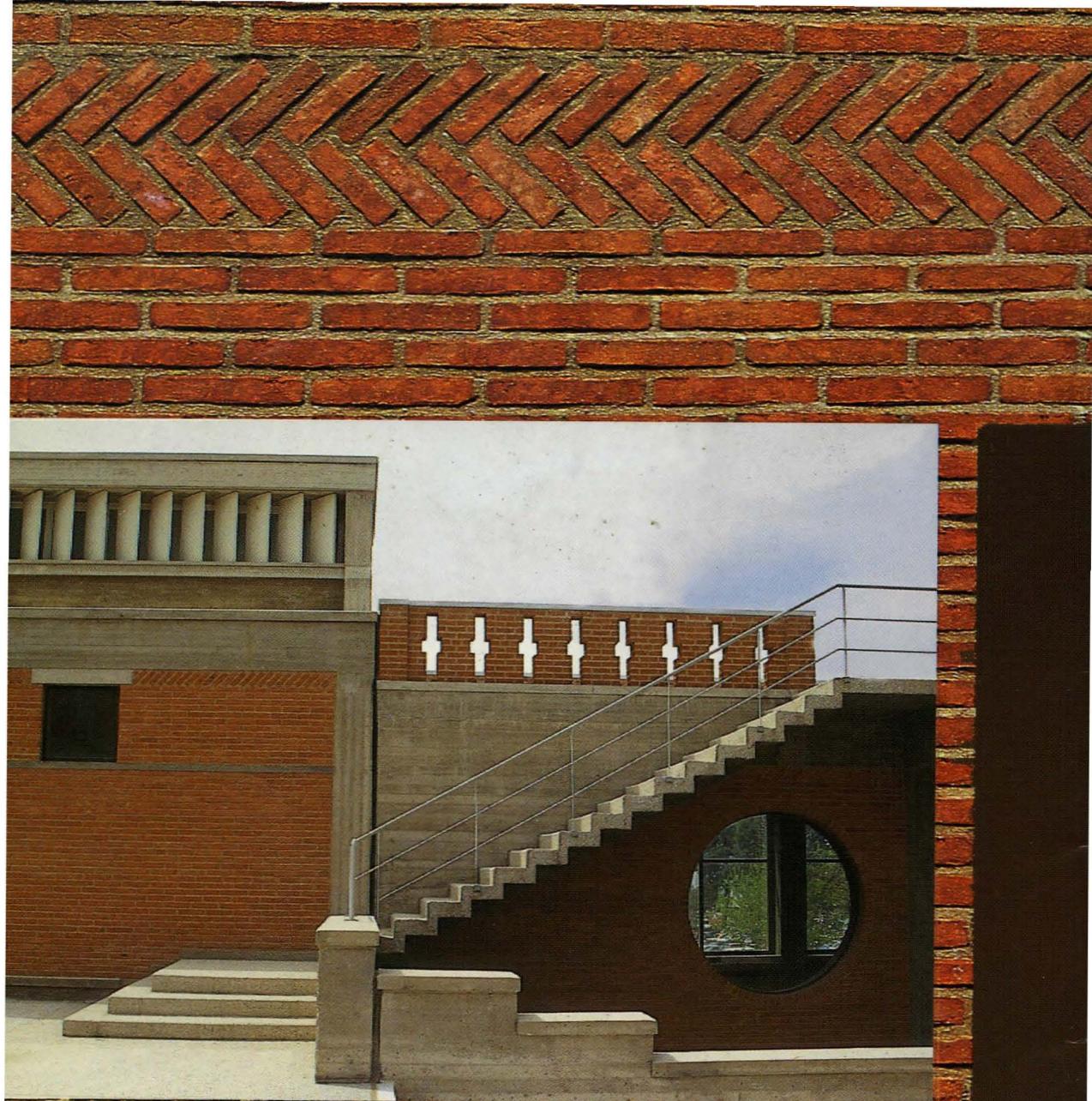

LES «GENS» DU MUSÉE

La préparation de l'étude muséologique du Musée de la Civilisation Byzantine, le plan de l'exposition, l'organisation et le fonctionnement du Musée et autres, sont assurés par une équipe de travail interdisciplinaire composée d'employés de la 9ème Ephorie des Antiquités Byzantines que dirige et que coordonne l'Ephore des Antiquités, Mme Eftychia Kourkoutidou-Nikolaïdou.

Les archéologues de l'Ephorie collaborent au choix et à la classification du matériel archéologique. On peut citer K. Eleftheriadou, I. Kanonidis, E. Kourkoutidou-Nikolaïdou, Ai. Loverdou-Tsigarida, D. Makropoulou, E. Marki, D. Nalbantis, D. Papanikola-Bakirtzi, E. Pelekanidou, A. Tourta. Les archéologues P. Kambanis, A. Karaberidou, I. Motsianos, M. Polychronaki et I. Rapti aident à contrôler et à compléter les inventaires.

Les architectes G. Papadelli-Marconi et E. Katsanika-Stefanou collaborent à l'aménagement et à l'organisation de l'exposition. L'organisation des ateliers de restauration et des entrepôts archéologiques a été prise en charge par l'architecte G. Skordali avec la collaboration de sa collègue, D. Papanikola-Bakirtzi. Enfin, l'employée administrative E. Peristeropoulou-Bozopoulou s'est chargée d'assurer le soutien administratif et financier de tous les travaux et de coordonner le programme de surveillance et de fonctionnement du Musée.

ISBN : 960-7254-11-2